

ANNE - ÇOCUK İLİŞKİSİ

Aycan KARAASLAN*

ÖZET

Anne ve çocuğu arasında, temelde sevgiye dayalı karşılıklı bir ilişki vardır. Anne ya da onun yerine geçen birinin varlığı çocuğun başta sevgi ve güven olmak üzere, birçok gereksinimini karşıladığı için çok önemlidir.

Bu makalede, kendisi bakım ve ilgiye muhtaç olan annelerin çocukların fiziksel ve psikolojik olarak gereksinim duydukları bakımı vermede nasıl engellendikleri, bunun anne ile çocuğu arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediği ve çocuğun geleceği açısından nasıl bir önem taşıdığı, bir örnek ile anlatılmaktadır.

İnsan yavrusu, diğer tüm canlıların yavrularından çok daha uzun süre, bağımlı ve çaresiz kalır. Bu bağımlılık durumu, çocuk ve çevresi arasında yer alan alış-verişin zorunlu olmasına yol açar. Başka bir deyişle, çocuk ancak bir anne ya da onun yerine geçen bir kişinin varlığı ile yaşamını sürdürebilir. Ancak, bebeklik ve çocukluk döneminin tümüyle edilgin bir şekilde geçmesi beklenemez. Onlar sürekli olarak keşfeder, öğrenirler ve bunları yaparken son derece aktiftirler (2, 3, 6. 8. 101).

Özellikle ilk bir yıl içinde bebek, güven temeline dayalı anne desteğine gereksinim duyar. Bu dönemde anne ile çocuk arasındaki duygu-

* E.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı. Ar. Gör (Dr).

sal ilişkiler. tüm gelişmenin temelini oluşturur. Bebek için anne. dünyanın tümüdür. Başlangıçta. çocuğun sorumluluğu sadece anneye aittir. Baba daha sonra bu etkileşime katılır ve çocuğun yaşamındaki önemi giderek artar (1. 6. 8, 10).

Annenin kendisine ve annelik rolünü yerine getirdiğine ilişkin duyduğu güvenin derecesi, onun bebeği ile etkileşimini etkiler. Annenin iletişim şekli. bebeğin sosyal ve duygusal gelişimini etkilediği gibi. zihinsel ve algısal gelişimini de aynı derecede etkiler (5).

Bebekte temel güven duygusunun oluşumunda annenin tutarlılığı da önemli bir etkidir. Bu. yalnızca bebeğin bedensel gereksinimlerinin karşılanması değil, bunların belirli bir düzen içinde yapılmasını da içerir. Belirli aralıklarla annesinin kendisi ile ilgilenmesini bilmek. çocuğa güven sağlar (5.6).

Annelik: işlevinin rutine kadar. sürekliliği de güven duygusunu etkiler. Annenin çocuğun yaşamından uzaklaşması. çocukta çok büyük olumsuzluklar yaratır. Bu bağlarına duygusu yerleştikten sonra annenin yitirilmesi, çocukta ağır ruhsal çökkünlük belirtilerine (bebeklik depresyonu) ve bu da uzun sürerse. kişilik gelişiminde önemli bir yaralanmaya neden olabilir (1. 2, 8, 10).

Annelik kadının yaşamına yeni bir boyut kazandırır. Ancak. bir insanın sorumluluğunu üstlenmeyi gerektiren bu durum. kendi bağımlılık sorunlarını çözememiş olan kadınlarda birtakım çatışmalara ve olumsuz duygulara neden olabilir. Bir kadının anne olduğunda göstereceği davranışlar. kendi annesi ile olan ilişkilerinden oldukça fazla etkilenir. Yeni anne olan kadınlar, kendilerine de annelik görülmelerini isterler. Böyle bir durumda. eşin tutumu. önem kazanır. Eşine yakınlık ve destek göstermeyen bir erkeğin varlığı. annenin diğer sorunlarına eklendiğinde. ciddi ruhsal bunalımlara neden olabilir (6). Eğer anne-baba, kendi benlik bütünlüklerini gerçekleştirememişlerse. kendi aralarında kuracakları ilişki sağlıklı olur ve yetiştirdikleri çocuklarda bundan son derece fazla etkilenirler (4).

Annenin kendisinin baluma gereksinim duyması çocuğunun fiziksel ve psikolojik gereksinimlerini karşılamasını engelleyici bir faktördür. Böyle bir annenin çocuğu ile arasındaki iletişim de bozulur ve çocuğun gelecekteki ruhsal ve bedensel gelişimi açısından bir tehlike oluşturur (4. 7).

Ruhsal bozukluğu olan bir anne ile çocuğu arasındaki ilişkinin, üç önemli yönü vardır. Birincisi. anne ile çocuğu arasındaki sevgi alışverişidir. Kendi annesi ile sevgi ilişkisinden yoksun kalmış olan bir anne, çocuğu ile anlamlı bir ilişki kurmada zorluk yaşar. Böyle annelerin çoğu, düşük benlik saygıları ve sağlıksız sosyal ilişkileri nedeniyle aileleri dışında da başarılı kişilerarası ilişkiler kuramazlar. Annenin kendisinin sevgiye gereksinim duyması. çocuğunun gereksinimlerini algılamada bir engellendirir. Bu da ailede kimin çocuk olduğu konusunda kuşku uyandırır (7).

İkincisi. çocuğun kendisini anneden ayrı bir varlık olarak algılaması ve yavaş yavaş anneden bağımsız davranma ve kendi başına işlev görme yeteneğinin geliştiği süredir. çocuğun benlik saygısı geliştirilmesi için, bu sürecin başarı ile sonlanması gerekir (1, 7, 8). Ruhsal bozukluğu olan anne ile çocuğu arasında bu süreç. 2 şekilde gelişebilir (7, 8).

1. Anne, çocuğu ile arasındaki sembiyotik ilişkiyi bitmesine izin vermez.
2. Anne. çocuğunun bağımsızlaşma istekleri ile birlikte oluşan inatçılık ve negativizmi ile başedemeyebilir (7.8).

Ruhsal bozukluğu olan anneler. çocuklarının kendilerini ve çevrelerindeki insanları tanımlamalarını kavrayamazlar. Bu anneler çocuklarına. bu davranışları nedeniyle ya aşırı kısıtlayıcı olurlar ya da tepkisiz davranırlar (S).

Üçüncüsü. aile içi ilişkilerdeki tutarlılık. çocuğun dünyasına bir anlam kazandırırken, kendisini bu dünyada önemli hissetmesini de sağlar. Ruhsal bozukluğu olan bireylerin neyi. ne zaman ve nasıl yapacakları belirsiz olup, başka insanlar tarafından kolay anlaşılabilirler. Böyle annelerin ev ortamları da oldukça düzensiz ve tutarsızdır. Çocukların yemek yeme, oyun ve uyku saatleri belirsizdir. ve bu durum. çocukta şaşkınlık ve güvensizlik yaratır (6, 8, 101).

Kısaca, çocuğun çevre ile ilişkilerinde kendine güvenli ve yeterli olabilmesi için; annesi ile doyum verici bir sevgi ilişkisi içinde olması. annesini kendisinden ayrı bir varlık olarak algılaması, düzenli ve tutarlı bir çevre içinde yaşaması gerekmektedir.

Aşağıdaki örnek. şizofren bir anne ile kızı arasındaki ilişkiyi ve uygulanan tedavi programını ele almaktadır. 5 yıllık longitudinal bir

çalışma ile hazırlanan bu örnekte. anne ile çocuğunun tedavisi kapsamında yer alan hemşirelik giri im sunulmaktadır. Hemşirelik giri imi, anne ile o uğun karşılıklı olarak doyumlu bir ilişki geli tirmelerini amaçlamıştır. Örnekte. ruhsal bozukluğu olan anne v çocuğu arasındaki ilişkide yer aldığını belirttiğimiz üç önemli konunun nasıl ele alındığı da anlatılmaktadır (7).

Martha, 8 ocuklu bir ailenin 6. çocuğu olarak dünyaya gelmi , arnesi v üvey baba tarafından büyütülmüştür. Annesi ve üvey babası. alkoliktir. Martha erken çocukluk döneminden adolesarıa dek. üvey babası arafından fizik el ve cinsel olarak kötüye kullanıldığını belirtmektedir. Bu durumun farkedilmesi üzerine Martha bir bakımevin alınmıştır. Martha bakımevinde iken, geceleri tecavüz edildiği ya da saldırıya uğradığı şeklinde karabasanlar gördüğünü belirtmektedir.

Martha. bakımevindeki arkada lan ile ilişkilerinin sağlıksız olması ve derslerindeki başarısızlık nedeni ile okuldan ıkarılır. Psikiyatri kliniğine ilk yatışında 15 yaşındadır.

Martha 18 ya ında iken. üvey babasına ok benzeyen birisi olan Ralph ile evlenir. Ralph. alkolik ve işsiz bir adamdır. Bu arada Martha'da i itsel hallu inasyonlar vardır ve a ın miktarda alkol almaktadır. Kayıtlara göre Martha, farklı psikiyatri İdinilerinde 28 kez yatmıştır.

Martha ve Ralph'ın evlilikleri boyunca 4 çocuğu olur. Çocuklarından söz ederken Martha'ruru anksiyete ve suçluluk duyguları içinde olduğu gözlenmiştir.

Martha ve Ralph, bir süre sonra boşanırlar, Bu sıralarda Martha, en küçük çocuğunu tek katlı evinin penceresinde atma girişiminde bulunur. Bu ve buna benzer davranışları nedeniyle. çocukları Martha' dan alınarak bir kuruma yerleştirilir.

Martha, ikinci evliliğini kronik bir izofreri olan Larry ile yapar. 36 ya ında iken bu evliliğinden Lucy adında bir kızı olur.

Lucy. Martha'nırı ikinci evliliğinden sonra dünyaya getirdiği kızıdır. Martha, Lucy'ruru ürekli ağlaması nedeniyle büyük bir gerginlik içindedir. Larry ise, gündüz çok yorulduğunu ileri sürerek. geceleri Martha'ya yardım etmek istenmektedir. Martha'nın anksiyeteli yava yavaş. Lucy'ye zarar verme korkusuna dönüşür ve Martha 3 ay sonra

Lucy'yi kendi isteği ile bir bakımevine verir. Kurumdaki sosyal hizmet uzmanı, Martha ve Larry'nin ana-babalık haklarını sonlandırmak ister. Ancak onlar, bunu kabul etmezler. Çünkü, kızlarını kururnda ziyaret etmek istediiderinde kendilerine gü lük çıkarılacağından korkarlar.

Lucy, iki ayrı bakımevinde kaldıktan sonra, ana-babası tarafından evine geri getirilir. Bundan 6 ay sonra Martha, anksiyetesinin artması ve bununla başedememesi nedeni ile p ikiyatri kliniğine başvurur ve yardım ister.

Ayaktan tedavi bölümünde hemşire ile ilk karşılaşmasında Martha, kızına duyduğu sevgi ve yakınlığını anlatır. Kızı ile gittiği bu görüşmede Martha'nın hemşire tarafından gösterilen ilgi ve anlayı ı kızı ile paylaşmaktan rahatsız olduğu gözlenir.

Yaklaşık 2 ay sonra Lan)' kızı ile eşine neler yapıldığını ve ne konuşulduğunu öğrenmek üzere ayaktan tedavi bölümüne gelir. Konuşması sırasında Lan)' kızı Lucy'yi dövdüğünü ağzından kaçıır. Hemşire, Larry'ye bu davranışın sağlıklı bir cezalandırma yöntemi olmadığını anlatır ve bu konuyu birlikte konu urlar.

Bundan sonraki görüşmeler sırasında hem ire, Lucy'nin agresif davranışları olduğunu gözler. Luey, diğer çocuklarla ilişki kurmamaleta, saatlerce yüzü duvara dönük olarak sandalyede oturmaktadır. Sonraları, bunun Larry tarafından verilen bir cezalandırma şekli olduğu öğrenilir. Martha, o sıralarda kızmin sık sık korktuğunu belirtir.

Bundan sonra, Larry ve Martha'nın kızları ile birlikte görüşmeye alınmasına karar verilir. Bunun amacı:

1. Aile - içi etkile imi gözlernek.
2. Kan - koca arasındaki iletişimi arttırmak.
3. Kan - kocayı, ocuklarına karşı uygun sınırlamalar getirme ve tutarlı olma konusunda eğitmektir.

Tedavi sırasında daha çok anne ve çocuk ilişkisi üzerinde odaklaşılır. Annenin ilgilenilme ve sevilme gereksinimi karşılarursa, bebeğine daha iyi bakacağı gözönüne alınarak, Martha, ile görü meler ıklaştırılır. Yaklaşık 2 ay sonra Martha, Lucy'riri kahvaltı etme problemini aktarır. Bu problemin önemsenmesi, iki açıdan anlamlı

bulunur;

1. Anneler. genellikle çocuklarının iyi beslenip beslenmediklerinden emin olmak isterler. Martha'da böyle sağlıklı bir kaygı içindedir.
2. Martha ve Lucy arasındaki ilişki, farklı bir boyut kazanmıştır.
Anne ve kızının ilişkisi. gelişim dönemlerinin başlangıcında, yani "oral" dönemdedir.

Martha, bir süre sonra kendi çocukluğunu anlatmaya başlar.

Babasına olan öfkesini, annesine karşı hayal kırıklığını anlatır. Görüşmelerden birinde, bu dönemi ile ilgili duygularını dile getirirken, bunları kızına nasıl yansıttığı kendisine farkettiler. Martha ile, kızı ile kendisi arasındaki benzerlikler ve ikisini başkalarından ayıran farklılıklar tartışılır. Kızı ile benzer yönlerinin olması, geçmişte yaşadığı bazı olayları hatırlattığı için Martha'yı tedirgin eder. Ancak Martha, bu arada kızını çok sevdiğini farkeder.

Bundan sonraki görüşmeler sırasında Lucy'nin huysuzluk nöbetlerinin devam ettiği gözlenir. Larry, hala Martha'ya yardım etmemektedir. Martha işitsel hallüsinasyonları, ajitasyonu ve şüphecille yakınmalan nedeni ile kliniğe yatırılır. Martha kızının bir bakımevine verilmesini ister. Hastanede ziyaret edildiğinde Martha, bu psikotik semptomlarına rağmen, işitilmiş seslerin gerçek olmadığını söylemektedir.

Martha taburcu olup eve döndüğünde. fiziksel ve ruhsal olarak oldukça iyi görünmektedir. Ancak, kızının başkaları tarafından bakılmasından dolayı suçluluk duyduğunu belirtir. Çocukların, annelerinden asla ayrılmaması gerektirir savunmaktadır. Martha ve Lany ile. çocuklarının geleceği konusu görüşülür. Martha, kızına sağlıklı bir şekilde bakamayacağını ve ona bakacak koruyucu bir aile bulunmasını ister.

Tedavi ekibi, Martha'ya büyük bir saygı ve hayranlık duymaktadır. Çünkü Martha. bir anne olarak kendisinin neler yapabileceğinin farkına varını ve kızının gereksinmelerinin karşılanması gerektiğini de kavramıştır. Bu, bir annenin. çocuğuna verebileceği en güzel evgi anlatımıdır. Kısaca Martha, Lucy'ye bir gelecek vermiştir.

Bir yıl sonra. Lucy'nin yeni ailesi ile ilişkilerinde önemli bir sorun olmadığı ve uyum sağladığı öğrenildi. Lucy yaşına uygun davranmaktadır. arada öfke nöbetleri göstermesine rağmen, bunların yoğunluğu ve sıklığında azalma gözlenmiştir.

SUMMARY

THE MOTHER - CHILD RELATIONSHIP

The care building block in the development of an individual is the mother-child dyad. The nature of this dyadic relationship reflects the mental health of the baby and is indeed inseparable from it. Inadequate mothering inevitably has future and immediate sequelae.

KAYNAKLAR

- i. Beck CM. Rawlins RP. Williams SR. Mental Health-Psychiatric Nursing The CV Mosby Company, St Louis-Toronto. 1984, 1104.
2. Behrman RE. Nelson WE. Vaughan VC. Textbook of Pediatrics. Fourteenth Edition. WB Saunders Company, Philadelphia. 1992. 17-18.
3. Buscaglia L. Kişilik 2. Baskı. İnkilap Kitabevi. İstanbul, 1989.45-49.
4. Cüceloğlu D. İçimizdeki Çocuk. 3. Baskı. Remzi Kitabevi, İstanbul. ■ 993. 75-77.
5. Davaslıgil Ü. "Bebeklik Dönemi". Ana-Baba Okulu. Remzi Kitabevi, İstanbul. 1990. 15-22.
6. Geçtan E. İnsan Olmak. Adam Yayıncılık ve Matbaacılık AŞ, İstanbul. 1984.24-37.
7. Gross D. "Relationship Between Child and Mother With Mental Disorder and The Nursing Action", Perspectives In Psychiatric Care. Vol. XXII. OcL Dec .. N04. 1984, 20-25.
8. Öztürk M. Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. 2. Basım, Yayın No. 25. Psikoloji - Psikiyatri Dizisi. 2. Bayrak Matbaacılık. İstanbul. ■ 989. 64-195.
9. Yavuzer H. Çocuk Psikolojisi. 7. Basım. Remzi Kitabevi. İstanbul, 1992. 81.
10. Yavuzer H. Çocuk ve Suç. 4. Baskı. Remzi Kitabevi. İstanbul. 1988. 104-109.

